

مفهوم رسالت و آزادی در انسان‌شناسی قرآنی

نشان استقلال انسان این است که در قرآن کریم، خدا در یک طرف قرار دارد و انسان در یک طرف و میان خدا و انسان، فرستاده‌ای آموذش دارد.

نشان استقلال انسان این است که در قرآن کریم، خدا در یک طرف قرار دارد و انسان در یک طرف و میان خدا و انسان، فرستاده‌ای آموذش دارد. سیدیحیی یثربی، مفسر قرآن کریم، در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، به بیان نکاتی در باب نگاه قرآن به انسان و انسان‌شناسی قرآنی پرداخت و گفت: قرآن یک کتاب آسمانی جاودانی است و به همین دلیل باید برای هر پرسشی پاسخ مناسب و راهنمایی لازم را داشته باشد و از نظر هر مسلمانی که به این مسئله معتقد است، یکی از موضوعات مهم مطرح شده در قرآن، انسان‌شناسی است.

دو نکته در باب زبان قرآن و نحوه مواجهه ما با قرآن

یثربی برای تبیین این موضوع، توجه به دو نکته و مطلب مقدماتی در باب زبان قرآن و نحوه مواجهه ما با قرآن را ضروری دانست و عنوان کرد: زبان قرآن، زبانی روشن و همه‌فهم است و هر کسی که عربی بداند، زبان قرآن را می‌فهمد؛ چه سواد داشته باشد و چه سواد نداشته باشد. هر کسی هم عربی نداند و ترجمه‌ای خوب از قرآن کریم را در دست داشته باشد، می‌داند قرآن چه می‌گوید. بنابراین ما از نظر فهم زبان قرآن هیچ مشکلی نداریم و به راهنمایی هیچ شخصی هم نیازی نیست.

وی ادامه داد: این مطلب بارها در قرآن مورد تأکید قرار گرفته است که هر پیغمبری به زبان و فرهنگ قومش حرف زده است و قرآن کریم به زبان عربی مبین است؛ عربی‌ای که به زبان قوم است. پیغمبر خدا(ص) هم آیه‌ها را که بر مردم مکه می‌خواند، کسی نمی‌گفت من متوجه نشدم و برای من توضیح بده. مردم متوجه می‌شدند؛ یا قبول می‌کردند و ایمان می‌آوردند یا رد می‌کردند و ایمان نمی‌آوردند؛ اما متوجه می‌شدند که قرآن چه می‌گوید. بنابراین زبان قرآن یک زبان روشن است و همه انسان‌ها بدون واسطه هر سازمان، شخص یا مقامی می‌توانند آن را بفهمند.

استاد بازنشسته دانشگاه علامه طباطبائی همچنین اظهار کرد: نکته دیگر این که قرآن با همین زبان روشن خود بر اساس فهم افراد با آن‌ها صحبت می‌کند. به بیان دیگر، زبان قرآن پیچیده و رمزی نیست، چنان که زبان طبیعت هم این گونه است و شما باید سؤال داشته باشید تا بتوانید از آن جواب بگیرید.

یثربی افزود: مردم در زمان شاه عباس تلویزیون نداشتند، اما این به دلیل پیچیدگی زبان طبیعت به معنای رمزی بودن زبان آب و خاک نبوده، بلکه به این علت بوده که مردم آن زمان، آن هوشیاری را نداشتند که این پاسخ را از طبیعت بگیرند. انرژی هسته‌ای همیشه در دست طبیعت بوده، اما مردم نتوانسته‌اند دریابند و این به معنای این نیست که طبیعت «قایم باشک» در آورده یا به یکی گفته و به یکی نگفته است. نه! یکی توانسته ببیند که این پدیده هست و دیگری نتوانسته است ببیند که این ناتوانی ناشی از ضعف ذهنیت و دقت است و نه ضعف عقل.

این مفسر قرآن ادامه داد: زبان قرآن هم همیشه روشن است، اما فهمی که ما از آن داریم بستگی به این دارد که ما دارای چه نوع تفکری هستیم. برای مثال این مشکل ذهن ماست که فکر می‌کنیم یک فیلسوف همه چیز را می‌داند و ذهن او را برابر با کل جهان و بی‌نقص می‌دانیم و در نمی‌یابیم که قرآن می‌گوید که علم شما بسیار اندک است. ما اگر این مشکل را نداشته باشیم، یعنی بتوانیم از قرآن ببرسیم، قرآن در پاسخ می‌گوید برو و چیزی را که نمی‌دانی بررسی کن تا بیشتر بدانی، برو تحقیق کن، برو تجربه کن، برو به سراغ آسمان، برو به سراغ زمین، برو به سراغ آزمایش‌های متعدد. این همان کاری است که غربی‌ها انجام دادند و علوم را تحول بخشیدند؛ اما ما همواره گفتیم ذهن حکیم مساوی با جهان است و خود را نیازمند چیز دیگری ندانستیم. وی عنوان کرد: این که ذهن حکیم مساوی با جهان است را قرآن به ما یاد نداده است، بلکه ما آن را از نزد خودمان ساخته‌ایم و از منابع معرفت‌شناختی یونانی به دست ما افتاده است. یونان زده بودیم و در نتیجه خودمان را اسیر کردیم. هنوز هم اسیر هستیم و فکر می‌کنیم همه چیز را می‌دانیم یا هر چه لازم است، ملاصدار فهمیده و به ما گفته است. در حالی که بر اساس این هشدار قرآن که می‌گوید دانایی شما اندک است به این اصلی‌ترین سؤال کانت می‌رسیم که «من چه چیزی از جهان می‌توانم بدانم؟». بنابراین زبان قرآن زبان رمز نیست، بلکه قرآن زبانی روشن دارد که البته گوش‌شنوا و چشمی بینا می‌خواهد.

جایگاه انسان در جهان امروز

یثربی در ادامه این گفت‌وگو به بحث از انسان‌شناسی قرآن پرداخت و با اشاره به جایگاه انسان در جهان امروز، بیان کرد: الان دو سه قرن است که انسان، محور امور شده است و بعضی می‌گویند بشر امروز انسان را به جای خدا گذاشته است که این تصور غلط است. بشر امروز انسان را جدی گرفته است. انسان را فدا نکرده است و به انسان نگفته است که تو اول حرف کلیسا را بپذیر، بعد آدم می‌شوی، بلکه گفته است باید انسان بگوید من آدم‌ام و حرف کلیسا را اگر درست تشخیص دادم، می‌پذیرم و اگر درست تشخیص ندادم، نمی‌پذیرم. این انکار خدا نیست، بلکه انکار خرافه است.

این استاد برجسته فلسفه و عرفان اسلامی ادامه داد: بنابراین قرن ما قرن انسان است. از نزدیک به سه قرن پیش، انسان به

عنوان یک قطب و موجودی جدی مطرح شده است که می‌تواند بفهمد، انتخاب کند و درست برود یا غلط برود. این انسانی است که امروز شناخته می‌شود.

قرآن کریم و وجود رسول؛ بزرگترین معرفی انسان و تأکیدی بر استقلال او

وی قرآن کریم و وجود رسول را بزرگترین معرفی انسان و تأکیدی بر استقلال او دانست و بیان کرد: بزرگترین معرفی انسان و نشان استقلال انسان این است که در قرآن کریم خدا در یک طرف قرار دارد و انسان در یک طرف و میان این خدا و انسان، رسول و ایفرستاده رد و بدل می‌شود. رسول یعنی فرستاده، یعنی یکی به دیگری پیام می‌دهد و می‌گوید که ای رسول من! برو به انسان مطلب مرا برسان و اگر به راهنمایی من راه رفت، خوشبخت می‌شود و اگر نرفت، من به او زور نمی‌گوییم، اما خود او نتیجه کار بد خود را خواهد گرفت.

مؤلف تفسیر «روز» ادامه داد: خداوند می‌گوید «وَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ» و اگر [خدا] می‌خواست، مسلماً همه شما را هدایت می‌کرد» (نحل/9) خداوند به رسول خود می‌گوید که من اگر می‌خواستم، همه را هدایت می‌کردم. این انسان است و بَرّه نیست که با یک چوب ولو آن چوب، چوب خدا باشد به راهی رود. او به یک طرف رانده نمی‌شود، بلکه باید انتخاب کند. پس تو برو و مانند پیامبران پیشین صبر پیشه کن و با انسان نزدیک شو و انسان را راهنمایی کن. تو «مسیطر» نیستی، تو مسئول افسار زدن بر سر و دهان انسان نیستی؛ انسان شعور دارد و تو باید با انسان به تفاهم برسی.

وی افزود: بنابراین می‌بینید که انسان‌شناسی قرآن بسیار ظریف و دقیق است و نیازی هم نیست که ما موضوعاتی انتزاعی را، بدون این که کارایی عینی داشته باشند، در ذهن خودمان بسازیم و به عنوان انسان‌شناسی قرآنی مطرح کنیم.